

הבדלים במדדי ההשתתפות בקרב ילדים המתגוררים

ביישובי קו העימות ובאזור המרכז

מור אלום, עדי בן סימון, ד"ר לימור רוזנברג

החוג לרפיו בעיסוק, הפקולטה לרפואה, אוניברסיטת תל אביב

תוצאות

ממצאים, סטיות תקן ותוצאות מבחן Mann-Whitney להשוואת מדדי ההשתתפות על פי דיווחי הילדים בין יישובי קו העימות לאזור המרכז

המשתנה (טווח אפשרי)	יישובי קו העימות N=15	אזור המרכז N=15	Z
מנוון (0-50)	26.70	27.20	-0.20
ממוצע סטיות תקן טווח	5.17	4.28	
17-32	15-35		
תדירות (1-7)	5.16	4.66	-2.98**
ממוצע סטיות תקן טווח	0.31	0.47	
4.13-5.74	4.60-5.67		
הנאה (1-5)	3.70	4.07	-2.09*
ממוצע סטיות תקן טווח	0.65	0.35	
3.46-4.70	2.60-5.04		

*p<.05, **p<.01, ***p<.0001

ממצאים, סטיות תקן ותוצאות מבחן Mann-Whitney להשוואת מדדי ההשתתפות על פי דיווחי ההורים בין יישובי קו העימות לאזור המרכז

המשתנה (טווח אפשרי)	יישובי קו העימות N=15	אזור המרכז N=15	Z
מנוון (0-55)	46.53	44.60	-1.34
ממוצע סטיות תקן טווח	3.18	3.99	
37-52	40-52		
תדירות (0-3)	3.99	4.20	-2.15*
ממוצע סטיות תקן טווח	0.22	0.22	
3.58-4.33	3.58-4.33		
עצמאות (1-6)	5.79	5.48	-3.00**
ממוצע סטיות תקן טווח	0.17	0.31	
4.88-5.87	5.27-5.98		
הנאה (1-4)	4.46	4.48	-1.65
ממוצע סטיות תקן טווח	0.22	0.28	
4.88-5.87	4.88-5.87		
שביעות רצון הורית (1-6)	4.23-5.08	3.98-4.96	-2.90**
ממוצע סטיות תקן טווח	0.21	0.50	
3.79-5.87	5.11-5.98		

*p<.05, **p<.01, ***p<.0001

על פי דיווחי הילדים, נמצאו הבדלים מובהקים בין הקבוצות במדד התדירות ובמדד הנאה. ביישובי קו העימות מדד התדירות גבוה ואילו מדד הנאה נמוך בהשוואה לאזור המרכז.

על פי דיווחי ההורים נמצאו הבדלים מובהקים במדד התדירות, מדד העצמאות ומדד שביעות רצון הורית. מדד התדירות בקרב ילדים המתגוררים ביישובי קו העימות נמוך יותר, ומדדי העצמאות ושביעות רצון הורית גבוהים יותר בהשוואה לילדים המתגוררים באזור המרכז.

ממצאים, סטיות תקן ותוצאות מבחן Mann-Whitney להשוואת מדדי ההבדלה הסביבתית ביישובי קו העימות לאזור המרכז

המשתנה (טווח אפשרי)	יישובי קו העימות N=15	אזור המרכז N=15	Z
כית (1-6)	1.14	1.14	-0.71
ממוצע סטיות תקן טווח	0.25	0.16	
1-1.50	1-1.63		
חינוך (1-6)	1.45	1.50	-2.03*
ממוצע סטיות תקן טווח	0.36	0.57	
1-2.69	1-2.15		
גניסות (1-6)	1.75	2.22	-1.49
ממוצע סטיות תקן טווח	0.53	0.82	
1-3.42	1.09-2.50		

*p<.05, **p<.01, ***p<.0001

נמצאו הבדלים מובהקים במדד ההבדלה הסביבתית בחינוך. מדד ההבדלה הסביבתית בחינוך ביישובי קו העימות בהשוואה לאזור המרכז (ניון נמוך משמש הבדלה סביבתית פחות יתרה).

דיון

הבדלים במדד ההשתתפות מגוון: לא נמצאו הבדלים מובהקים במגוון ההשתתפות בין ילדים המתגוררים באזורי מגורים שונים. כלומר, למרות ההבדלים הסביבתיים והנסיוניים, חיי היומיום של ילדים מובנים באופן דומה.

הבדלים במדד תדירות: נמצא כי על פי דיווחי הילדים, ביישובי קו העימות תדירות הפעילות גבוהה יותר בהשוואה לאזור המרכז. מנגד, על פי דיווחי ההורים נמצא כי ביישובי קו העימות תדירות הפעילות נמוכה יותר בהשוואה לאזור המרכז. ייתכן והסיבה להבדלים בדיווחי ההורים והילדים נעוצה בשוני בין ההיגדים בשאלונים שהועברו ובהבדלים בין תפיסת הזמן של הורים מול ילדים.

הבדלים במדד עצמאות הילד בהשתתפות: נמצא כי ילדים המתגוררים ביישובי קו העימות עצמאיים יותר מילדים המתגוררים באזור המרכז. ממצא נוסף של מחקר זה מצביע על כך שהורים לילדים המתגוררים באזור המרכז מדווחים על הגבלה סביבתית חינוכית גבוהה יותר מאשר הורים לילדים ביישובי קו העימות. ייתכן כי בזמן איסוף הנתונים, הבדלים אלו גברו על השפעת החשיפה המתמשכת לירי רקטות והם הסיבה להבדלים במדד העצמאות.

הבדלים במדד הנאת הילד בהשתתפות: נמצא כי ילדים המתגוררים באזור המרכז מדווחים על רמת הנאה גבוהה יותר לעומת ילדים המתגוררים ביישובי קו העימות. הסבר להבדל זה, ניתן לייחס להשפעות הפסיכולוגיות של החשיפה הממושכת לירי רקטות והחרדה היומיומית והלחץ המתמשך אותם חווים הילדים ביישובי קו העימות.

הבדלים במדד שביעות רצון הורית מהשתתפות ילדו: נמצא כי הורים לילדים המתגוררים באזור יישובי קו העימות חשים שביעות רצון רבה יותר מאשר הורים לילדים המתגוררים באזור המרכז. כמו כן, נמצא הבדל מובהק בין הקבוצות בצורת ההתיישובות: מרבית הילדים מיישובי קו העימות מתגוררים בקיבוץ, לעומת ילדים מאזור המרכז המתגוררים בעיר. ייתכן וההבדל בצורת ההתיישובות הוא הסיבה להבדלים בשביעות הרצון ההורית.

ההבדלים במדדי ההשתתפות, מלבד במדד הנאה, נמצאו גבוהים יותר בקרב ילדים המתגוררים ביישובי קו העימות. הסבר לכך ניתן למצוא במושג הפסיכולוגי "חוסן", ביטוי ליכולת הפרט להפגין תפקוד פסיכולוגי גבוה לפני אירוע הדחק, במהלכו ואחריו. החוסן של האדם מושפע מגורמים אישיים, ביולוגיים, משאבים סביבתיים ומערכתיים והאינטראקציה ביניהם. ייתכן והחוסן אשר פיתחו ילדים המתגוררים ביישובי קו העימות סייע להסתגלותם והוא הסיבה להבדלים במחקר הנוכחי.

מסקנות

ממצאי המחקר ניתן להסיק כי למגורים ביישובי קו העימות ולחשיפה לירי רקטות מתמשך ישנה השפעה מעכבת על השתתפות הילדים הבאה לידי ביטוי במדד הנאה, אך עם זאת השפעה מעודדת במדדי השתתפות כמו מגוון ותדירות. ייתכן ולגורמים כמו צורת ההתיישובות והעמדות חינוכיות של ההורים ישנה השפעה אשר גוברת על השפעת המצב הביטחוני על השתתפות הילד.

הקדמה

מחקר זה דן בהבדלים בהשתתפות בין ילדים החשופים לירי רקטות מתמשך לבין ילדים בני גילם שאינם חשופים לירי רקטות זה. השתתפות מוגדרת כמעורבות האדם בתחומי החיים השונים. השתתפות הילד מושפעת באופן שונה מגורמים סביבתיים ואישיים. סביבה מורכבת מהקשרים (contexts), שמתקיימים מחוץ לאדם ומייצרים בו תגובות. אזרחים המתגוררים ביישובי קו העימות בישראל חשופים לירי רקטות ופצצות מרגמה מארגונים ומדינות שונות. רוב המחקרים שנעשו עד כה בקרב ילדים המתגוררים באזורי לחימה, בדקו את ההשפעות הפסיכולוגיות שיש למצב אך מעט מחקרים בדקו את ההשכות היומיומיות והתפקודיות שיש למגורים באזורי לחימה והשפעתם על השתתפות הילד.

מטרת והשערת המחקר

מטרת המחקר: בדיקת ההבדלים במדדי ההשתתפות וההגבלות הסביבתיות של ילדים בגילאי 6-12 שנים המתגוררים ביישובי קו העימות בדרום הארץ לבין ילדים בני גילם המתגוררים באזור המרכז, אזור שאינו חשוף לירי מתמשך של רקטות ופצצות מרגמה.

השערת המחקר: ימצאו הבדלים במדדי ההשתתפות והגבלות סביבתיות בין ילדים בגילאי 6-12 שנים המתגוררים ביישובי קו העימות לבין ילדים בני גילם המתגוררים באזור המרכז.

שיטה

אוכלוסיית המחקר

תיאור הנתונים הדמוגרפיים של אוכלוסיית המדגם (N=30)

משתנים	יישובי קו העימות N=15	אזור המרכז N=15	תוצאות המבחן הסטטיסטי
מספר משתתפים (N) מנדר	15	15	
בנים	9 (60%)	7 (46.7%)	$\chi^2=0.53$
בנות	6 (40%)	8 (53.3%)	
גיל הילד (בחדשים) (טווח)	108.4 ± 19.9 (75-136)	107.33 ± 20.35 (78-148)	$t(30) = 0.14$
מספר ילדים במשפחה (טווח)	4.4 ± 1.24 (3-6)	2.93 ± 0.88 (2-5)	$Z = -3.081^*$
הכנסה משפחתית			$\chi^2 = 10.01^*$
מעל הממוצע	3 (20%)	12 (80%)	
ממוצע	2 (13.3%)	2 (13.3%)	
מתחת לממוצע	5 (33.3%)		
לא דווח	5 (33.3%)	1 (6.6%)	
צורת התיישובות			$\chi^2 = 30^{***}$
עיר	0	13 (86.7%)	
מושב	5 (33.3%)		
ישוב קהילתי	0	2 (13.3%)	
קיבוץ	10 (66.7%)		

*p<.05, **p<.01, ***p<.0001

במחקר השתתפו 30 ילדים בגילאי 6-12 שנים, תלמידי כיתות א' - ו' והוריהם. קבוצת המחקר כללה 15 ילדים המתגוררים ביישובי קו העימות וחשופים לירי רקטות ופצצות מרגמה וקבוצת הביקורת כללה 15 ילדים המתגוררים באזור המרכז.

לא נכללו ילדים הלומדים במסגרות החינוך המיוחד ילדים בעלי חסר סנסורי, ילדים בעלי אבחנה רפואית נורו-מסקולרית, ילדים עם ליקויים תקשורתיים או ילדים עם ליקוי קוגניטיבי חמור, כפי שדווח על ידי הוריהם.

כלי המחקר

❖ **The Children's Assessment of Participation and Enjoyment (CAPE)**, פותח ע"י King et al. שאלון דיווח עצמי של הילד, הבדוק את השתתפותו בפעילויות שונות מחוץ לבית הספר. השאלון מונה 55 פעילויות, ועבור כל פעילות מתקבל מידע לגבי חמשת מדדי ההשתתפות: מגוון, תדירות, עם מי מבצע את הפעילות, מקום והנאה.

❖ **Child Participation Questionnaire (CPQ) - שאלון השתתפות**, פותח ע"י ד"ר רוזנברג וד"ר ברט. שאלון דיווח הורים להערכת השתתפות הילד בפעילויות יומיומיות בכל תחומי העיסוק. השאלון מונה 55 פעילויות, אשר אותן ההורה מדרג על פי מדדים של תדירות ההשתתפות, עצמאות הילד, הנאת הילד ושביעות רצון הורית. ציון גבוה מצביע על השתתפות רבה יותר.

❖ **Environmental Restriction Questionnaire (ERQ) - שאלון גורמים סביבתיים**, פותח ע"י ד"ר ירון, ד"ר רצון, ד"ר ברט וד"ר רוזנברג. השאלון נועד למדוד באיזו מידה גורמים בסביבה האנושית והפיזית מגבילים, לפי תפיסת ההורים, את השתתפות ילדם. השאלון כולל 35 פריטים הנוגעים לגורמים אישיים וסביבתיים בבית, במסגרת החינוכית ובקהילה. ציון גבוה מעיד על הגבלה סביבתית גבוהה יותר.

הליך המחקר

האוכלוסייה נדגמה בשיטת מדגם נוחות. לאחר שההורים הביעו את הסכמתם וחתמו על טופס הסכמה מדעת, הם נתבקשו למלא את השאלונים (ERQ, CPQ) באופן עצמאי. שאלון ה-CAPE הועבר לילדים ע"י עורכות המחקר.

מקורות

King, G., Law, M., King, S., Hurley, P., Hanna, S., Kertoy, M., Rosenbaum, P., & Young, N. (2004). *Children's Assessment of Participation and Enjoyment (CAPE) and Preferences for Activities of Children (PAC)*. San Antonio, TX: Harcourt Assessment, Inc.

Law, M. (2002). Participation in the occupations of everyday life. *American Journal of Occupational Therapy*, 56(6), 640-649.

Rosenberg, L., & Bart, O. (2015). Development and initial validation of the Children Participation Questionnaire-School, CPQ-School. *Submitted*.